

TÜRKİYE'DE GÖRME ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Dr. Güzin BİNATLI BÜYÜKKURT*

GİRİŞ

Eğitimin amacı, görme engelli çocuğa kendi çevresindeki gerçeklerin bilgisini vermektir. Enfeksiyon, yaralanma, kalıtım gibi nedenlerle görme yetisini yitiren çocuk, görsel niteliğe dayanan bir eğitim yaşantısı içinde pek çok sorunla karşılaşacaktır. Görme engelli bireylere sağlanan eğitimin ve götürülecek hizmetlerin, sorunların çözümünde etkili olması beklenir. Gelişmiş toplumlar görme engelli bireyin topluma kazandırılması yönünde çalışmalar yapmakta, onlara imkânlar sağlamaktadır.

Ülkemizde yaklaşık 500.000 görme engelli birey bulunmaktadır. Bunların 42.329'u 4-18 yaş grubundadır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 9 görme engelliler okulu mevcuttur. Görme engelliler okulunda 910, kaynaştırmada 178 öğrenci olmak üzere 1088 görme engelli çocuk öğrenim görmektedir (Dönmez, 1993).

Bu çocukların korunması yerine, topluma kazandırılması için eğitim ve istihdam sorunlarına çözüm önerilerinde bulunmak çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır.

Bu amaca aşağıdaki hedef ve yöntemler çerçevesinde yapılacak etkinliklerle ulaşılabilir.

TANIMLAR

... **Engelli:** 1989 Mayıs'ında toplanan "1990'ların Çocuk Politikası Kongresi"nde Prof. Dr. Yılmaz BÜYÜKERŞEN, "Türkiye'de Engellilerin Eğitimi" üzerine yaptığı konuşmada "engelli" teriminin "sakat, özürlü" terimleri yerine kullanılmasını önermiş ve bu terimin "küçültücü, aşağılayıcı, üzücü, çaresizlik" kavramlarından uzak bir anlam içerdiğini belirtmiştir. Toplumda "engelli" teriminin yaygınlaştırılması yönünde çaba harcanmasını vurgulayan BÜYÜKERŞEN'in bu önerisi benimsenerek çalışmada, "görme engelli" terimi kullanılmıştır. (1990'ların Çocuk Politikası Ulusal Kongresi Raporu 1989).

Görme Engelli: Görmeyen ve az görenler, çalışmada görme engelli terimi ile ifade edilmiştir.

Görmeyen: Tüm düzeltmelere rağmen iki gözle görmesi 1/10'dan aşağı olan, eğitim ve öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanmasına imkân olmayandır.

* ODTÜ Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi

Az gören: Bütün düzeltmelere rağmen iki gözle görmesi 1/10 ile 3/10 arasında olan ve özel birtakım araç ve yöntemler kullanmadan eğitim ve öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanması mümkün olmayandır.

ETKİNLİKLER

AMAÇ 1: Görme engelli çocukların belirlenmesi.

HEDEFLER:

- A. Görme engelli çocukların belirlenmesi için yurt çapında tarama yapılması
- B. Görme engelli çocukları belirlemede doğru tanıları konması
- C. Görme engelli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimi konusunda nereye, nasıl başvuracakları hakkında bilgilendirilmeleri,
- D. Öğretmenin ve diğer okul personelinin (hizmetliden-doktora değin) bilgilendirilmesi

YÖNTEMLER

- A. Görme engelli çocukların belirlenmesi için yurt çapında tarama yapılması
 - 1. Yapılacak ilk nüfus sayımında görme engellilerin saptanması
 - 2. Muhtar, imam, öğretmen ve ebe gibi görevlileri işe koşarak görme engellilerin saptanması
- B. Görme engelli çocukları belirlemede doğru tanıları konması
 - 1. Tıbbi tanıda yanlışlık yapılmaması için muayenelerde titizlik gösterilmesi, tıp fakültelerinde "görme engellilik" konusunun kapsamlı ele alınması, tanıda görmeyen ile az görenin aynı sınıflamaya konmaması
- C. Görme engelli çocuğa sahip ailelerin, çocuklarının eğitimi konusunda nereye, nasıl başvuracakları hakkında bilgilendirilmeleri
 - 1. "Aileyi ve toplumu bilgilendirme programları geliştirilerek kitle iletişim araçları (radyo-TV) ile halkın bilgilendirilmesi
 - 2. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) açılacak kurslarla, düzenlenecek seminerlerle halkın bilgilendirilmesi

3. Açılacak ana-baba okulu programları ile halkın bilgilendirilmesi
4. Ana-Çocuk Sağlığı Merkezlerindeki personeli bilgilendirme
5. Okul-Aile Birliği gibi kuruluşlarla toplumu bilgilendirme
6. "Özel Eğitim Aile Danışmanlığı Merkezleri" kurularak aileleri bilgilendirme
7. Okul öncesi eğitim programları düzenleyerek halkı bilgilendirme, yönlendirme, rehberlik etme.
- D. Öğretmen ve diğer okul personelinin (hizmetliden-doktora değin) bilgilendirilmesi
1. Hizmet-içi eğitim programları ile bilgilendirme
2. Görmeyen ve az görenlerin ayrı eğitim almaları gerektiği konusunda öğretmenleri bilgilendirme
3. Görme engellilerle ilgili kitap, dergi yayımlama yönüyle bilgilendirme

AMAÇ II: Görme engelli çocukların eğitilmesi

HEDEFLER

- A. Görme engelli çocukların görme engelliler için açılan ilkokullara yerleştirilmeleri
- B. Okullara yerleştirilen görme engelli öğrencilerin aileleri ile iletişimlerinin sağlanması
- C. Görme engelli öğrencilere fakültelerin ilgili bölümlerinden mezun öğretmenler tarafından eğitim verilmesi
- D. Görme engelli öğrencilerin kendi çevrelerindeki normal okul ve sınıf içinde, kendi akranları arasında eğitim görmeleri
- E. Görme engelli öğrencilere yeterli araç ve gerecin sağlanması
- F. Görme engelliler okullarındaki atölyelerin alt yapı ve teknik olanaklara kavuşturulması

YÖNTEMLER

- A. Görme engelli çocukların görme engelliler için açılan ilkokullara yerleştirilmesi
1. Görme engelli öğrencilerin okullara yerleştirilmesinde "yakınlık ölçütü" dikkate alınarak öğrencilerin bölgelerindeki ya da bölgelerine en yakın okullara yerleştirilmeleri

- B. Okullara yerleştirilen görme engelli öğrencilerin, aileleri ile iletişimlerinin sağlanması
1. Ekonomik yetersizlik nedeniyle görme engelli çocuklarını ziyaret edemeyen, onlarla iletişim kuramayan aileler için DDY'da ücretsiz yolculuk etme imkanı sağlanması, görme engelliler okullarında "konuk odaları" oluşturulması
- C. Görme engelli öğrencilere, fakültelerin ilgili bölümlerinden mezun öğretmenler tarafından eğitim verilmesi
1. Fakültelerin "Özel eğitim" ve özel eğitim öğretmenliği (Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi) bölümü mezunlarının görme engelliler okullarında istihdamları
 2. Görme engelliler Okullarında görev yapacak öğretmenlere bu okullarda belli süre (en az 3 yıl) çalışma zorunluluğunun getirilmesi
 3. Görme engelliler okullarında görev yapan öğretmenlere hizmet-içi eğitimle, görme engelliler eğitimi ile ilgili çağdaş gelişmelerin aktarılması, özellikle eksiklik olarak gözlenen kavram analizi, bağımsız hareket gibi becerilerin kazandırılması için yeni öğretim yöntemlerinin geniş ölçekli sunulması
- D. Görme engelli öğrencilerin kendi çevrelerindeki normal okul ve sınıf içinde, kendi akranları arasında eğitim görmeleri
1. Gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan kaynaştırma programlarının ülkemizde başarıya ulaşması için "kaynaştırma" olgusunun çok iyi incelenmesi, gerekli alt yapı çalışmalarının ivedilikle tamamlanması, pilot çalışmaların sistem yaklaşımı ile değerlendirilerek uzun vadeli plan ve programlar hazırlanması
 2. Batıda kaynaştırma programlarının uygulanmasında zaman zaman karşılaşılan başarısızlığın sınıf öğretmenlerinin ve okul personelinin bilgisizliğine bağlanması dikkate alınarak ülkemizde bu konuda yapılacak çalışmalarda nitelikli personel olgusuna ağırlık verilmesi
 3. Görme engelliler okullarındaki eğitim ve öğretimi rahattatmak için gerekli personelin (doktor, hemşire, hizmetli) nicelik yönünden artırılması, bu okullara hemşire lojmanları yapılması
- E. Görme engelli öğrencilere yeterli araç ve gerecin sağlanması
1. Araç-gereç sayılarının okuldan okula farklılık göstermesinin yarattığı olumsuz etkilerin, bu okullara Ders Aletleri Yapım Merkezinden sağlanacak yeterli sayıda araç ve gereçle giderilmesi

2. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Batı Standartlarında "Merkezi Kitaplık" kurulması
 3. Satın alma gücü bulunmayan öğrencilere bazı araçların (saat, baston, cetvel vb.) karşılıksız verilmesi
 4. Görme Engelli okullarındaki mevcut bozuk araç ve gerecin onarımı için Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde "gezici onarım ekibi" oluşturulması
- F. Atölyelerin alt yapı ve teknik olanaklara kavuşturulması
1. Sağlanacak finansmanla atölyelerin altyapı ve teknik olanaklarının iyileştirilmesi
 2. Matbaanın görme engelliler okulu (Aydır!ıkevler) bünyesinden alınıp işletmeciliğın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulacak müstakil bir birime verilmesi

AMAÇ III: Görme engellilerin istihdamı

HEDEFLER:

- A. Görme engellilerin istihdamlarına ilişkin değişik bakanlıkları ilgilendiren (MEB, SB, İB, SGB, ÇB) kanunlara serpiştirilmiş dağınık mevzuatın birleştirilmesi
- B. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde müsteşarlık oluşturulması

YÖNTEMLER

1. Görme engelli çocuklara ilişkin mevzuatın tek ve özel bir kanunla hayata geçirilmesi işçi çalıştıran işyerlerinde % 2 oranında özürliye iş verme zorunluluğu getiren yasaya işlerlik kazandırılması.

SONUÇ

Görme engelli çocuklara devletin ilgili kurum ve kuruluşları ile, gönüllü kuruluşlar tarafından götürülecek hizmet, onların toplumda mutlu, sağlıklı, iyi eğitim almış bireyler olmaları için uygun ortam oluşturacaktır. Bunun için ilgili kurum ve kuruluşların görme engellilerin eğitim ile ilgili kısa ve uzun vadeli plan ve programlar yaparak 1994 yılından itibaren bunlara işlerlik kazandırmaları gerekmektedir. (Ek 1)

Bu çalışmayla 2000'li yıllarda çevresiyle bütünleşmiş, iyi eğitim almış görme engelli öğrencilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Ek 1: Görme Engellilerle İlgili Etkinliklerin Planlanmasında Gözetilecek Hedef ve Yöntemler

AMAÇLAR	HEDEFLER	YÖNTEM	YETKİLİ KURULUŞ	ZAMANLAMA	
1. Görme Engelli çocukların belirlenmesi	A. Görme engelli çocukların belirlenmesi için yurt çapında tarama yapılması.	1) Yapılacak ilk nüfus sayımında görme engellilerin saptanması	MEB (Milli Eğitim B.) SB (Sağlık B.) İB (İçişleri B.) Diyanet İşleri	İlk nüfus sayımında - 1994'ten itibaren	
		2) Muhtar, imam, öğretmen ve ebe gibi görevlileri işe koşarak görme engellilerin saptanması			
	B. Görme engelli çocukları belirlemede doğru tanıları konması	1) Tıbbi tanıya yanlışlık yapılmaması için muayenelerde titizlik gösterilmesi, tıp fakültelerinde "görme engellilik" konusunun kapsamlı ele alınması, tanı konulurken görmeyen ile az görenin ayrı sınıflandırılması	SB		
		C. Görme engelli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimi konusunda nereye, nasıl başvuracakları hakkında bilgilendirilmesi	1) "Aileyi ve toplumu bilgilendirme" programları geliştirerek kitle iletişim araçları (radyo-TV) ile halkın bilgilendirilmesi	MEB KB (Kültür B) TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon)	1994'ten itibaren
			2) Rehberlik ve araştırma merkezlerinde (RAM) açılacak kurslarla düzenlenecek seminerler halkın bilgilendirilmesi	MEB	1994'ten itibaren
			3) Açılacak ana-baba okulu programları ile halkın bilgilendirilmesi	MEB ve Üniversiteler Gönüllü Kuruluşlar	1994'ten itibaren
	4) Ana-Çocuk sağlığı merkezlerindeki personel ile bilgilendirme	SB	1994'ten itibaren		
	5) Okul-Aile Birliği gibi kuruluşlarla toplumu bilgilendirme	MEB	1994'ten itibaren		
	6) "Özel Eğitim Aile Danışmanlığı Merkezleri" kurularak aileleri bilgilendirme, yönlendirme, rehberlik etme	MEB	1994'ten itibaren		

		7) Okul öncesi eğitim programları düzenleyerek halkı bilinçlendirme	MEB-İletişim Organları	1994'ten itibaren
	D. Öğretmenin ve diğer okul personelinin (hizmetliden-doktora değin) bilgilendirilmesi	1. Hizmet-içi eğitim programları ile bilgilendirme 2. Görmeyen ve az görenlerin ayrı eğitim almaları gerektiği konusunda öğretmenleri bilgilendirme 3. Görme engellilerle ilgili kitap, dergi yayımlama yönüyle bilgilendirme	MEB MEB-Üniversiteler	1994'ten itibaren
			MEB-Gönüllü Kuruluşlar	1994'ten itibaren
II. Görme engelli çocukların eğitilmesi	A. Görme engelli çocukların okullara yerleştirilmeleri	1. Görme engelli öğrencilerin okullara yerleştirilmelerinde "yakınlık ölçütü" dikkate alınarak öğrencilerin bölgelerindeki ya da bölgelerine en yakın okullara yerleştirilmeleri	MEB	1994'ten itibaren
	B. Okullara yerleştirilen görme engelli öğrencilerin aileleri ile iletişimlerin sağlanması	1. Ekonomik yetersizlik nedeniyle görme engelli çocuklarını ziyaret edemeyen, onlarla iletişim kuramayan aileler için TCDDY'de ücretsiz yolculuk etme imkanı sağlanması, görme engelliler okullarında "konuk odaları" oluşturulması	MEB UB (Ulaştırma Bakanlığı) Gönüllü Kuruluşlar	1994'ten itibaren
	C. Görme engelli öğrencilere, fakültelerin ilgili bölümlerinden mezun öğretmenler tarafından eğitim verilmesi	1. Fakültelerin "özel eğitim" bölümü mezunlarının görme engelliler okullarında istihdamları 2. Görme engelliler okullarında görev yapan öğretmenlere bu okullarda belli süre (en az 3 yıl) çalışma zorunluluğu getirilmesi 3. Görme engelliler okullarında görev yapan öğretmenlere hizmet-içi eğitimle, görme engellilerin eğitimi ile ilgili çağdaş gelişmelerin aktarılması özellikle eksiklik olarak gözlenen kavram analizi, bağımsız hareket gibi beceri-	MEB MEB Üniversiteler MEB Üniversiteler	1994'ten itibaren

lerin kazandırılması için yeni öğretim yöntemlerinin geniş ölçekli sunulması

D. Görme engelli öğrencilerin kendi çevrelerindeki normal okul ve sınıf içinde, kendi akranları arasında eğitim görmeleri	1. Gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan kaynaştırma programlarının ülkemizde başarıya ulaşması için "kaynaştırma" olgusunun çok iyi incelenmesi, gerekli alt yapı çalışmalarının ivedilikle tamamlanması, Pilot çalışmaların sistem yaklaşımı ile değerlendirilerek uzun vadeli plan ve programlar hazırlanması	MEB Üniversiteler	1994'ten itibaren
	2. Batıda kaynaştırma programlarının uygulanmasında bazen karşılaşılan başarısızlığın sınıf öğretmenlerinin ve okul personelinin bilgisizliğine bağlanması dikkate alınarak ülkemizde bu konuda yapılacak çalışmalarda nitelikli personel olgusuna ağırlık verilmesi	MEB Üniversiteler	1994'ten itibaren
	3. Görme engelliler okullarındaki eğitim ve öğretimi rahatlatmak için doktor, hemşire, hizmetli gibi personelin nicelik yönünden artırılması, bu okullara hemşire lojmanlarının yapılması	MEB SB Gönüllü kuruluşlar	1994'ten itibaren
E. Görme engelli öğrencilere yeterli araç ve gerecin sağlanması	1. Araç-gereç sayılarının okuldan okula farklılık göstermesinin yarattığı olumsuz etkilerin, bu okullara Ders Aletleri Yapım Merkezinden sağlanacak yeterli sayıda araç-gereçle giderilmesi	MEB Gönüllü kuruluşlar	1994'ten itibaren
	2. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Batı standartlarında "Merkezi Kitaplık" kurulması	MEB	1994'ten itibaren
	3. Satın alma gücü bulunmayan öğrencilere bazı araçların (saat, baston, cetvel vb.) karşılıksız verilmesi	Gönüllü kuruluşlar	

		4. Görme engelliler okullarındaki mevcut bozuk araç ve gerecin onarımı için Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde "gezici onarım ekibi" oluşturulması	MEB	1994'ten itibaren
	F. Görme engelliler okullarındaki atölyelerin alt yapı ve teknik olanaklara kavuşturulması	1. Sağlanacak finansman ile atölyelerin alt yapı ve teknik olanaklarının iyileştirilmesi 2. Matbaanın körler okulu (Aydınlık evler) bünyesinden alınıp işletmeciliğinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulacak müstakil bir birime verilmesi	MEB Gönüllü kuruluşlar	1994'ten itibaren
			MEB	1994'ten itibaren
III. Görme engellilerin istihdamı	A. Görme engellilerin istihdamlarına ilişkin değişik bakanlıkları ilgilendiren kanunlarla serpiştirilmiş dağınık mevzuatın birleştirilmesi	1. Görme engelli çocuklara ilişkin mevzuatın tek ve özel bir kanunla hayata geçirilmesi 2. İşçi çalıştıran işyerlerinde % 2 oranında özür lüye işverme zorunluluğu getiren yasaya işlerlik kazandırılması	SB (Sağlık B) İB (İşleri B) ÇSGB (Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı) ÇSGB (Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı) ÇSGB (Çalışma Sosyal Güvenlik B) ÇSGB (Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı)	1994'ten itibaren
	B. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde müsteşarlık oluşturulması			

KAYNAKLAR

- Cavkaytar, Atilla, (1992), "Özel Eğitim Sisteminin Sorunları", **Eğitim ve Bilim**, 85: 16, 60-66.
- Dedelek, Yaşar ve Arkadaşları, (1993), "Özürülüler Özet Raporu". **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 19, Cilt 34: 15-115.
- Dönmez, Baykoç Necate, (1993): "Türkiye'de Özel Eğitim". **Eğitim Dünyası**: 4, 12-13.
- Eripek, Süleyman (1989): "Özel Eğitimde Yeni Eğilimler ve Görüşler, **Eğitim ve Bilim**: 13, 71, 33-36.
- "Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi. Görme Engelliler Alt Çalışma Grubu. TC Anadolu Üniversitesi, 1992.**
- İftar, Kırcaali, Gönül, (1992), "Özel Eğitimde Kaynaştırma" **Eğitim ve Bilim**, 86: 16, 45-50.
- Milefsky D. Carl, "Why Special Education Isn't Special" **Harvard Educational Review**: 44, 4, 437-458.
- Özsoy, Yahya, (1981): "Sorunlu Çocuğun Eğitimi. Sorunlu Çocukların Eğitiminde Özel Eğitim İlkeleri Açısından Yaklaşımı", **Eğitim ve Bilim**: 6, 33, 25-28.
- Scott, Eileen P, (1982), "Your Visually Impaired Student" **University Park Prent**, Baltimore.
- 1900'lerin Çocuk Politikası Ulusal Kongresi Raporu**, Unicef, 1989, Ankara.